

mačega jezika, potem le je mogoče večje blagostanje, viša omika, sploh boljša prihodnost.

Nemško berilo za četrti razred glavnih šol dobro povdarja imenitnost zemljepisja, ko ima celih 75 strani odmerjenih zemljepisju, ko naše slovensko le kacih 9 listov temu znanstvu posvečenih ima.

Misel pisateljeva je ta, da bi vsaj v 4. razredu glavnih šol bilo potrebno, da se zemljepisje pa tudi zgodovina bolj obširno obdeluje, da berilo veliko več in veliko bolj natančno vsaj domače dežele popisuje. Le tako bode tudi ponehalo tisto znano pikanje, ki ga imajo tako mnogi kraji med seboj, ki dela le zdražbe, in je sedanjemu svetu kaj nepristojno. Tako tudi se bode širila vedno krepkejša zavest slovenskega naroda; spoznala bode mladina, da ljudje govoreči en jezik so en narod, da samovoljne politiške meje ne ločijo naroda, spoznavala bode celokupnost slovenskih dežel. Suhoparno učenje nemške gramatike je samo na sebi tako pusto, da se mora pristuditi; da se pa otroški duh nekoliko odpočije teh pravil, tega pregibanje, sklanjanja in spreganja, služilo mu bode ravno zemljepisje, ki bode njegovim radovednosti vstreglo prav zanimivo in koristno, in mu bo prijeten počitek od težavnega, duhomornega učenja oblik tega ali unega jezika.

Da bo pa mogoče v četrtem razredu bolj natančno učitev zemljepisja pričeti, treba je, da se vže koj v prvem razredu prične s prvimi začetnimi črticami, in tako dalje širi v drugem in tretjem razredu. S takimi pripravami le se bo učitev zemljepisja pospešila in v četrtem razredu bo mladež z mnogim znanjem obogatena zapustila šolsko poslopje, in v praktičnem življenju rabila nabrane vednosti.“

Slovstvene stvari.

Pomenki.

Po novi kazenski postavi so 4 vrste kazni, ki jih v nemškem jeziku imenujejo 1. Zuchthaus, 2. Gefängniss, 3. Arrest, 4. Einschliessung. Kakor ima Nemeč težavo s takimi izrazi, da loči družega od družega (saj vse pomenijo to, da je človek zaprt in da povsod gré za strahovanje (Zucht) kaznovanega, tako je tudi slovenskemu jeziku težavno zaznamovati to, kar — če tudi ni v bistvu eno — se vendar v navadnem pomenu besed ne loči. Gosp. Cigale gledé na to, da se prvi dve ostrejši kazni (Zuchthaus, Gefängniss) razločujete od dveh poslednjih (Arrest, Einschliessung), in dalje gledé na to, da bi besede bile razumljive občinstvu, nasvetuje sledeča slovenska imena: 1. huda ječa, 2. ječa, 3. hudi zápor, 4. zápor. Reči moramo, da v obeh omenjenih ozirih ne vemo kaj družega boljšega nasvetovati. — Gosp. Levstik je pregledal vse naše starine o tej zadevi in našel je to-le: „Besede za „gefängniss“: Nsl. voza, óza, nahaja se ta beseda v novoslovenskih pisateljih starejše dobe, in navadna je še zdaj po Štajerskem, kakor govori g. Cigale; a strsl. aza, vaza znači „véz“ (band); „ječa“ se imenuje: azilište, azilnica, aznica, ažnica; dalje nsl. jéča, ustreza nemškemu „haft“ in strsl. jetilište; potem: temnica (Hipolit, Gutsman), strsl. tьmьnica (tudi v briž. spom.), srb. tamnica, srdnon. tymentitze f. gefängniss: acht tage in der tymentitzen legen. Benecke, Müller und Zarncke 3, 167. iz slovanskega; potem nsl. klada gefängniss (Hipolit), kar nej „gefängnis“ nego „stock“. Gutsman ima tudi jetniše, kar je slabo skovano, kakor sploh besede z obrazilom išče iz moških samostalnikov, kateri

imajo nik na konci. Isti Gutsman ima dalje: jetnina arrest, kar bi zopet bolje značilo kako platilo (gebühr); Hipolit: jetnica carcer, a ne ustreza, kajti jetnica je ujeta žena, kakor jetnik ujet mož. Isti Hipolit: prepoved arrest, vpravo: verbot, morda pripravnejše za „sekvester“, kajti Dolenjci rekajo: „gozd so jim déli v prepoved.“ Gosp. Cigale tudi govori: zápor, zaprtje gefangenschaft; po Dolenjskem je celó slišati: „bil je v zaprtiji“, kar sploh znači, kakor tudi zápor, v početku samo „sperre“, potem „haft“, a zaprtija je slabejša beseda uže zaradi tujega obrazila ija. Mikl. „fremdw. in den slav. spr.“ 21. Na Kranjskem (vsaj po Dolenjskem in Gorenjskem, če morda tudi ne povsod) celó govore: pripravili so ga, kader ga malo zapró, morda za 24 ur, za dva dni ali tudi za teden; iz tega bi se naredila beseda prípor, kakor je zápor iz: zapreti. Naposled oče Marko (1781. leta) piše: tranča büttelhaus, custodia publica, in za njim Gutsman (1789. l.): tranča öffentlicher kerker, arrest. V Ljubljani pred novim mostom kraj, kder prodajajo ptiče, še zdaj imenujemo „pod trančo“, i baš onda so nekdanj bile ljubljanske „custodiae publicae.“ Dasitudi „Labacheričini“ učenjaki drugače učé, vendar bi jaz sodil, da tranča, katero uže Valvasor III. 9, 672 imenuje trantschen oder gefängnis, nej družega nego strsl. trątrь m. custodia, ktera beseda bi se s tem obrazilom strsl. glasila trąšta, nsl. troča, a z obranjenim nosnikom: tranča.“

Izvéstja ali programe

nekterih slovénskih in hrvaških gimnasij, pa memogredé nekaj slovniških opazek.

Spisal prof. Žepič.

(Dalje.)

Ne morem se pa vzdržati, da ne bi dodal še nekaj opazek, za ktere mi je dal g. Žolgarjev sestavek povoda. Na strani 14. (programe 1866.) stoji zamore. Jaz mislim, da je ta beseda germanisem (cf. vermögen). „Znamnje — znamnja — znamnij.“ Ker se veli v hrv. in tudi starosl. znamenje, toraj bi se po mojem mnénju tudi v slov. imel pisati ta ploglasni e. „Naklon.“ Sloga s Hrvati zahtéva pisati način. Sicer pa tukaj še jedenkrat velim, da se slažem čisto z gosp. Cigaletom, da so najbolji tisti termini technici, ki so skrojeni najbolj po latinskem nazivoslovju ter so pri tem najbliži hrvaškemu nazivoslovju. „Alj“. Sloga s Hrvati in tudi stara slovenščina tirja, da pišemo ali.

Str. 15. „velevni naklon.“ Velim znači saj v Hrvaškem inquam (= djal sem), torej ne veljá vlevni (= imperativus), ampak zapovedni. — „Vezilo.“ Ker se veli od glagola kresati kresalo, ne bode morda napačno od vezati izpeljevati vezalo. „Kdaj.“ Namesti staroslov. же v relativu pišemo v slov. sploh r (Hrvatje pa no), torej kedar = quum, da (ne pa kdaj) (staroslov. кагдаже, hrv. kadno). — „Pogojivnik.“ Ker se govori pogoditi se, torej menda bolje pogodnik ali pogodivnik. — Str. 16. „vezivni“ bolje vezavni (ker od kresati kresavni).

Str. 17. „sostava“. So je po mojem mnénju samo tedaj prav pisati v sestavljenih besedah, kedar je jednako staroslovenskemu cъ in nemškemu mit, na pr. sósed itd. Sicer je pa treba pisati se (provincijalni Hrvatje izgovarjajo ze na pr. zestati se, zebrati se). „Polpretekli.“ Izraz: halbvergangen zavrgli so uže Nemci sami, torej ne bi škodilo, da tudi Slovenci ne pišejo več polpretekli, ampak kako drugače na pr. trpežno pretekli (cf. lat. praeteritum imperfectum in hrv. prošlo-trajno). „Oblikami.“